

Анотація

Дослідження архітектурно-планувальної структури малих міст берегової зони Поділля обумовлене необхідністю розробки єдиної стратегії збереження історико - культурного потенціала регіона. На прикладі міст Меджибіж, Бар, Шаргород, Бережани. Відокремлені найбільш загальні тенденції в містобудуванні малих міст Поділля.

Ключові слова: Поділля, Меджибіж, Бар, Шаргород, Бережани, архітектура, містобудування, малі міста, історичні центри.

Abstract

The study architectural and planning structure of small towns are in the near river zone of Podillya need to develop a common strategy of preserving historical and cultural potential. For the example of Medzhibozh, Bar, Sharhorod, Berezhany. Separated most common trends in urban planning small cities skirts of Podillya.

Key words: Podillya, Medzhibozh, Bar, Sharhorod, Berezhany, architecture, urban planning, small towns historical centers.

Стаття надійшла до редакції у травні 2017р.

УДК: 7.047(477)''18/19''

Бікетов С.О.⁵ старший викладач
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

**ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОСЛИННИХ УГРУПОВАНЬ
ПЕЙЗАЖНИХ ПАРКІВ ЛІСОСТЕПУ І СТЕПУ УКРАЇНИ**

Розглянуто особливості розміщення рослинних угруповань з урахуванням сучасних методів та прийомів організації простору пейзажних парків лісостепу та степу України.

Ключові слова: ландшафтний район (ЛР), ландшафтна ділянка (ЛД), фітоценоз, пейзажний мотив, типи насаджень.

Постановка проблеми: Слід зазначити, що майже всі парки-пам'ятки, і місцевого, і республіканського значення, які дійшли до нашого часу, досить сильно змінили свій художній образ, який був

⁵ © Бікетов С.О.

закладений їх творцями, під впливом часу та історично складених обставин, а в деяких випадках в наслідок природних катаклізмів та людської недбалості. Також потрібно враховувати ті обставини, в наслідок яких любий парк не може бути статичним, тому, що рослини, які створюють його основу, змінюються у просторі під впливом часу. Їх зміна впливає і на зміну об'ємно-просторової структури парку. А це, в свою чергу, призводить до втрати загального художнього образу та його ідентифікації як в цілому так і окремих його частин. Тому відновлення корінних насаджень в пейзажних парках не може бути абсолютно точним. Головним тут повинно бути відновлення домінантної ролі едифікатора у першому ярусі. На теперішній день чинне законодавство не дозволяє застосовувати цю методику в повному обсязі і створює проблему. Тому для можливих варіантів вирішення цих проблем розробляються цілий ряд методів та прийомів відповідно до обраного художнього образу (з погляду фітоценології і геоботанічного паркознавства).

Аналіз досліджень та публікацій. Вперше геоботанічні дослідження парків запропонував І.К. Пачоський (1921) Дослідженнями паркових культуро фітоценозів займались Ю. П. Бялович (1936), А. О. Ніценко (1969), Т. Г. Ларіна і А. А. Аненков (1980), Цим питанням активно займався на Україні Л.І. Рубцов (1956, 1979), Ю.А. Кліменко і С.І. Кузнецов (1991, 2008), В.П. Кучерявий. В працях Ю. А. Кліменко акцент був зроблений на вивчення сучасного стану насаджень парків-пам'яток садово-паркового мистецтва загальнодержавного значення України. Методикою досліджень було передбачено встановлення таксономічного складу насаджень, виготовлення топографічних, ландшафтних планів і також планів насаджень з застосуванням класифікації с./п. насаджень за Л. І. Рубцовим.[3] Л. І. Рубцов (1956) розробив класифікацію культурних ландшафтів за фізіономічною ознакою. За цією класифікацією було виділено шість типів с./п. ландшафтів: лісовий, парковий, садовий, лучний, альпійський і регулярний. В.П. Кучерявий на основі досвіду с./п. будівництва ХІХ ст. встановив, що найдовговічними та найбільш декоративними

виявлені фітоценози в яких у повній мірі присутні такі едифікатори природних лісів, як *Quercus robur*, *Fagus silvatica*, *Alnus glutinosa*, *Betula pendula*, *Pinus silvestris*, *Picea abies*, *Larix desidua* та інші види. Варто зазначити і іншу групу класифікацій, де ландшафти групуються за характером їх психотерапевтичної дії і діляться на стимулюючі і заспокійливі. Цю методику запропонував В. Кармазін. В подальшому вона була застосована для розробки М. Тюльпановим методики, в основі якої було покладене емоційне сприйняття пейзажів.

Мета. Метою є підвищення естетичних і екологічних засад насаджень пейзажних парків шляхом використання новітніх методів та прийомів формування їх просторових локацій.

Основна частина. Цільність художнього задуму і добре продуманий взаємозв'язок всіх елементів паркового простору стали основою об'ємно-просторової композиції багатьох пейзажних парків Центральної частини України. На організацію паркового простору впливає виразність всіх його компонентів: рельєфу, водних поверхонь, насаджень і архітектурних форм. У рішенні багатьох ландшафтних ділянок в пейзажних парках привертає увагу не тільки велика сила мальовничої української природи, але і перевага над нею розумової волі людини. Яскравим прикладом такої волі є парк Софіївка в Умані. Одним з основних питань в планувально-просторовому вирішенні парку є організація руху відвідувачів. Для кращого розуміння планувально-просторового рішення пейзажних парків було запропоновано розбити паркову територію на ландшафтні райони (Косаревський, 1951, Рубцов, 1956) з метою вирішення планувальних особливостей кожного з них і взаємозв'язку між ними. [3] Так за Рубцовим ландшафти, які подібні за санітарно-гігієнічними властивостями і за естетичною дією і отримують єдине цільове призначення та пов'язані дорожньою мережею в єдину архітектурно-планувальну композицію, дістали назву архітектурно-планувального або ландшафтного району [АПР, ЛР]. На основі аналізу планувально-просторового рішення парку Софіївка І.О. Косаревський (1951) поділив його територію на п'ять районів (рис. 1)[6].

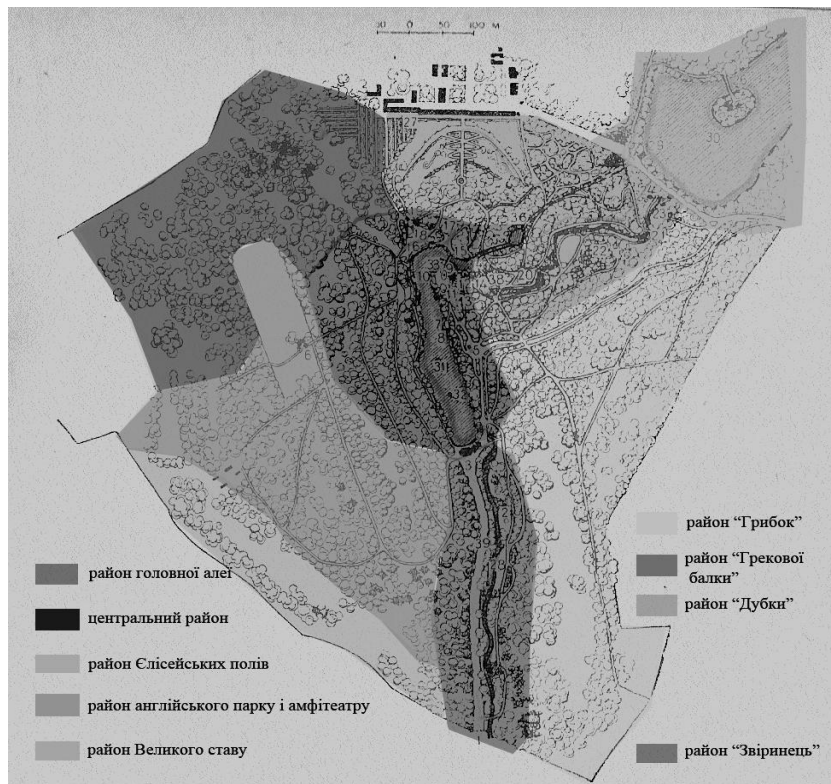

Рис. 1 Схема розміщення ландшафтно-просторових районів парку «Софіївка» м. Умань.

Перший район (ЛПР1) включає територію головної алеї з прилеглими до неї східним та західним схилами. В наслідок особливості організації простору район поділено на три ландшафтні ділянки. Перша ділянка (ЛД1) включає територію біля входу з ділянкою «Мала Швейцарія». Друга ділянка (ЛД2) включає в себе мальовничу долину р. Кам'янка. Третя ділянка (ЛД3) – ділянка Терпейської скелі, яка закінчується павільйоном Флори. Другий район (ЛПР2) складає центральну частину парку. Його планування прив'язане до водного простору Нижнього ставу та примикаючими до нього з трьох сторін схилами з яскраво вираженим рельєфом. Пейзажі цього району мають найбільш сильне емоційне враження і

вважають відвідувачів цільністю задуму. Третій район (ЛПРЗ) – це територія долини р Кам'янка, яка розташована між Верхнім і Нижнім ставками (рис.2).

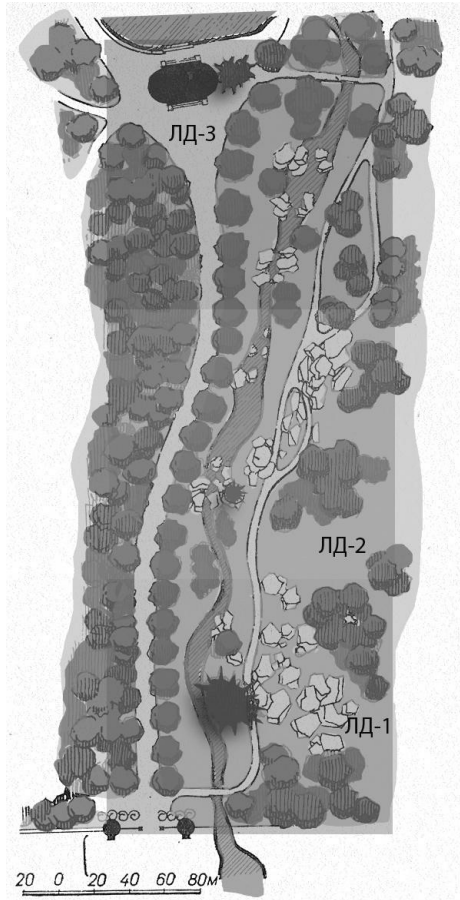

Рис. 2 Схема ландшафтних ділянок району головної алеї в парці «Софіївка»

При розробці міроприємств з відновлення об'ємно-просторової структури насаджень пейзажних парків слід використовувати порівняльно-фітоценотичний метод, який був розроблений Успенською в 1985. [5] Зміст цього методу полягає в тому, щоб вивчити та сформувати моделі паркових угруповань

шляхом співставлення їх з аналогічними корінними рослинними ценозами. В дослідженні цей метод використовується частково (лише до дендроценозів лісового іноді паркового і рідше – до альпійського типів с/п. ландшафту). Однією з важливих завдань при комплексному дослідженні паркового простору є аналіз практики відтворення пейзажних мотивів, який був накопичений паркобудівничими того часу. Дослідження показують, що важливим моментом при створенні пейзажів у цих парках була організація характерних просторових локацій (ландшафтних ділянок) завдяки використанню певних природних мотивів (мезорівень), а також прив'язка їх до прогулянкових маршрутів (розробка сценарію, макрорівень). Цілісність ландшафтної ділянки (Л. Д.) визначають такими параметрами, як:

1. Ідентичність структурних елементів ландшафтної ділянки (Л.Д.);
2. Неперервність і замкненість контурів ділянки;
3. Підсилення різниці між елементами сусідніх ділянок;
4. Вплив власного поля компонентів ділянки;
5. Дематеріалізація кордонів ділянки за рахунок організації простору (насаджень, рельєфу, води, МАФ архітектури).[4]

До структурних елементів ландшафтної ділянки слід віднести різноманітні поверхні рельєфу, водні поверхні (горизонтальна площа), насадження, споруди і малі форми (об'єм). В пейзажних парках типи насаджень представлені масивами, гаями, групами і поодинокими деревами, алеями та живоплотами. [1] В якості основної класифікаційної ознаки об'ємно-просторової структури приймається тип просторової структури (ТПС), який визначається зімкнутістю положу деревних насаджень, щільністю і характером їх розміщення. Величина масиву залежить від території парку і зазвичай займає площу від 1-го га до десятку га. Вони характеризуються зімкнутістю від 0,7 до 1,0. В залежності від ярусності і щільності насаджень вони поділяються на закриті простори вертикальної зімкнутості одноярусні та багаторярусні. Виразність обліку ландшафтної ділянки та її ідентичність визначається породним складом насаджень, віком деревостану,

типом просторової структури, характером підґрунтового покриття. Внутрішня організація закритих просторів, в першу чергу формує фітоценози з збереженням «замкненості», як основної властивості простору і підсиленню ролі рослинних акцентів в обліку масивів. Естетичний характер типів лісу визначається їх образною завершеністю, яскравим проявом зв'язку зовнішніх форм з умовами місцезростання. Чим яскравіше виражена ця єдність, тим зрозуміліше естетична цінність масиву в парці. Такі формації природних лісів є еталонами не тільки для лісопарків але і для формування образу лісу при створенні паркових масивів. Кращі представники широколистяних лісів – діброви з постійними супутниками: липою, кленом, грабом, складають основу пейзажних парків центральної частини України (Софіївка, Сокиринці, Качанівка, Александрія, Кагарлик, Тростянець, Сулимівка, Верхівня, Яготин то що. Дрібнолистяні ліси (едифікатори: береза, осика) прості за структурою, утворюють в основному чисті гаї (Сокиринці). Напіввідкриті простори мають більш глибоку проглядованість ніж закриті. Вони мають кращій візуальний зв'язок з оточенням і більшу детальну проробку просторової структури. В них яскравіше проявляються декоративні особливості окремих дерев та створених груп. В них підвищуються вимоги до трав'яного покриття та чагарників. Це мальовничі гаї та гайки – дубові, березові, липові. В них на тлі зеленого покриття найкраще сприймаються форми крон дерев, їх стовбури. В цьому просторі найкраще виявлені світлотіньові ефекти. Властивості рідинних ділянок забезпечують затінення і в той же час, створюють більш глибокі перспективи огляду пейзажів. Внутрішня організація цих просторів підчиняється правилам побудови пейзажних картин, формування деревньо-чагарникових груп і забезпечення пейзажного різноманіття. [2]

Висновки. В залежності від виду паркового простору та кращого розуміння планувально-просторового рішення пейзажних парків було запропоновано розбити паркову територію на ландшафтні райони та ділянки для визначення їх параметрів та особливостей організації рослинних угруповань з метою відновлення цілісності ландшафтного обліку окремих ділянок пейзажних парків.

Список використаних джерел:

1. Палентреер С.Н. Ландшафтное искусство. / С. Н. Палентреер. Учебное пособие для студентов спец. «Озеленение городов». Москва. – 1972.
2. Тюльпанов Н. М. Рубки ухода в лесах зеленых зон. /Н. М. Тюльпанов. – М., «Лесная промышленность», 1968. – 64 с.
3. Рубцов Л. И. Садово-парковый ландшафт. /Л.И. Рубцов. - Изд. Академии Наук Украинской ССР, Киев – 1956.
4. Клименко Ю.А. Геоботаническое парковедение / Ю. А. Клименко // Актуальные проблемы ботаники: тезисы докл. – Апатиты, 1993 – с. 17 – 18.
5. Успенская Н.Д. Биологические основы создания парковых насаждений дубравного типа в условиях Украинского Полесья и Лесостепи: дис... канд.. биол. Наук: 03.0005 /Н. Д. Успенская – Киев, 1985. – 199 л.
6. Косаревський І.О. Парки України. / Косаревський І. О. – Державне видавництво Літератури З Будівництва І АРХИТЕКТУРИ УРСР. Київ – 1961, с. 70 – 95.

Анотация

Рассмотрено размещение растительных групп с учетом современных методов и приемов организации пространства пейзажных парков лесостепной и степной зон Украины.

Ключевые слова: ландшафтный район (ЛР), ландшафтный участок (ЛД), фитоценоз, пейзажный мотив, типы насаждений.

Annotation

The features of placing of plant groups from taking into account the modern methods and techniques of organizing space landscape parks in the forest-steppe and steppe Ukraine.

Keywords: landscape district (LR), landscape area (LD), fitocenoz, the landscape motif, types of plantings.

Стаття надійшла до редакції у березні 2017р.